

BÖLGESEL KALKINMADA İHRACAT TEŞVİKLERİNİN ETKİNLİĞİ: SİVAS İLİNDE BİR UYGULAMA

Ş. Mustafa ERSUNGUR* ve İlkay NOYAN YALMAN*

Özet

Dışa açık büyüme modellerinin geliştirildiği ve uygulama alanlarının genişletildiği günümüzde, ihracat teşviklerinin büyümeye etkileri de önem kazanmaktadır. Bölgesel kalkınma üzerinde ihracatın dolayısıyla ihracat teşviklerinin etkilerini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada, Sivas'ta ihracat yapan işletmelerin çoğunun ihracat teşviklerinden çeşitli biçimlerde faydalandıkları, teşviklerin yeterli düzeyde olduğu, ihracat işlemlerinde en çok yoğun bürokrasiden olumsuz etkilendikleri tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İhracat Teşvikleri, İhracat, Dışa Açılma, Bölgesel Kalkınma, Sivas

Efficiency Of Export Incentives In Regional Development: The Case Of Sivas Province

Abstract

While outward-oriented growth models are being developed and extensively adopted in practice, the effects of export promotions on growth has become more of an issue as well. In this study, which aims at analysing the effects of exports and accordingly exports and accordingly exports incentives, it has been observed that most of the exporting firms in Sivas province benefit from exports incentives variously, the incentives are at satisfactory level, but they are affected negatively from red tape in export transactions.

Keywords: Exports Promotions, Exports, Openness, Local Development, Sivas

Giriş

Gelişmekte olan ülkelerin temel amaçları, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak ve sanayileşmeyi sağlamaktır. Bunların gerçekleştirilebilmesi için

* Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F İktisat Bölümü, Erzurum

* Öğr. Gör. Cumhuriyet Üniversitesi, İ.İ.B.F Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Sivas

büyük ölçüde teknolojinin gerekliliği kaçınılmazdır. Bu ülkelerin çoğu teknolojik açıdan dışarıya bağımlıdırlar ve dışarıdan satın alınması gereken makine ve teçhizat, hammadde ve know how için büyük ölçüde dövize ihtiyaç duyarlar. Küreselleşmenin etkisiyle sınırların giderek ortadan kalkması teknolojideki gelişme ve yayılmaları da giderek artırmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ihtiyaç duyduğu dövizli ihracatı artırma, ithalatı kısma ya da turizm gelirlerini artırma gibi yollarla sağlayabilirler. Bu amaçla, özellikle ihracatın artırılması kalkınma sürecinde olan her ülkenin önemli ve başlıca amacı olduğundan, bu tür faaliyetlerin teşvik edilmesi de ülke ekonomilerinde önemli bir politika aracı niteliğindedir.

Genel bir ifadeyle ihracat teşvikleri ihracatçının, ihraç edeceği malın üretim öncesinden başlanarak üretim, pazarlama ve nihai tüketiciye ulaşma sürecinde çeşitli yöntemlerle özendirilmesidir. İhracata yönelik devlet yardımlarının temel amacı, KOBİ niteliğindeki firmalar başta olmak üzere, ihracatçı firmaların ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim, gerekse pazarlama aşamalarında destekleyerek, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarına olanak sağlamaktır.

Sanayileşme çabası içerisinde olan Türkiye’de, özellikle KOBİ’lere yönelik uygulanacak ihracat teşvikleri her açıdan oldukça önemlidir. Türkiye’de 1980 yılı ekonomi ve dış ticaret politikaları açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu çalışmayla, dışa açık büyümenin baş aktörü ve kalkınmada bu kadar önemli rolü olan ihracatın artırılması için uygulanan teşviklerin, özellikle KOBİ’lerde uygulanma biçimleri, ihracat teşviklerinden ne ölçüde faydalandığı, bu işletmelerin bölge kalkınmasına etkileri ve bu konuda teşviklerin katkısı, ihracatta karşılaşılan problemler ve teşviklerin iyi ve eksik yönleri incelenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla, özellikle son yıllarda sanayileşme alanında önemli gelişmelerin izlendiği Sivas’ta, ihracat yapan 17 firma ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde firma yetkililerine birebir anket uygulanmıştır. Anketlerde ihracat yapan firmaların ihracat kapasiteleri, teşviklerden faydalanma oranları, ihracatta karşılaştıkları sorunlar, teşviklere bakış açıları, beklentileri gibi konularda görüşleri alınmıştır. Elde edilen sonuçlarla ihracat teşviklerinin KOBİ’lerde uygulanma biçimleri ve bölge kalkınmasına katkıları konusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

I. İhracat, İhracat Teşvikleri ve Kalkınmadaki Önemi

Gelişmekte olan ülkelerde iktisat politikalarının temel amacı, yurt içi makro istikrarı sağlayarak iktisadi kalkınmayı hızlandırmaktır. Kalkınma çabası içinde olan ülkelerde ihracatın¹ temel mallarını geleneksel tarım ürünleri oluşturmakta ve bunların ihracatının çeşitli sebeplerle artırılmaması ödemeler dengesini bozmaktadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde ihracatın teşviki, ihraç edilen malların çeşit ve miktarının artırılması önemini korumaktadır

¹ 06.06.2006 Tarih ve 26190 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Yönetmeliğine göre ihracat; “Bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemleri” şeklinde ifade edilmektedir.

(Coughlin, 1987:448). Genellikle tarım sektörü ağırlıklı olan gelişmekte olan ülkelerde, kalkınmanın sağlanmasıyla birlikte ekonomi tarımdan sanayiye ve hizmetler sektörüne doğru bir gelişme gösterir. Sanayileşmenin gelişmesi ihracatı artıran önemli bir faktördür.

İhracat ile üretim arasında pozitif bir etkileşim olduğu genel kabul gören bir görüştür. Dolayısıyla ihracatın ekonominin gelişimi üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu da söylenebilir. İhracat sektöründe üretim azalan maliyetlerle gerçekleştiriliyorsa, ihracatın genişlemesi üretim maliyetlerinin düşmesine sebep olur ve ekonomide reel gelir yükselir. İhracat genişlemesi ülke içindeki diğer üretim kesimlerini de etkileyerek buralarda maliyet azaltıcı yeniliklerin doğmasına yol açar. Yani ihracat ile birlikte artan üretim, ekonomide dışsal ölçek ekonomilerin ortaya çıkmasına yol açarak maliyetlerin düşmesine ve yeni üretim metotlarının bulunmasına sebep olur. İhracat için etkin bir şekilde üretim yapan işletmeler, ekonomideki diğer işletmeleri de bu yolda üretim yapmaya zorlayarak rekabetin artmasını ve verimliliğin yükselmesini sağlar (Kemer, 2003:30). Ayrıca ihracatın artması, ihracat yapan sektörün üretiminde kullanılan faktörlere olan talebi artırarak faktör gelirlerinin yükselmesini sağlar.

İhracatın kalkınmaya etkileri konusunda farklı görüşler ve tartışmalar vardır. 1970'ler ve 1980'lerin başındaki yaygın görüşe göre, hızlı kalkınan bir devlet için büyümenin en iyi anlamı ihracatın teşvik edilmesi ve güçlü kalkınma olmuştur. Hızlı büyüyen bir ihracat piyasası ekonomideki diğer bütün sektörleri uyaracak ve GSYİH'nın büyümesine destek olacaktır (Niroomand and Nissan, 1997:167). İhracattaki artış ve dış piyasalara açılma pozitif dışsallıklar sağladığı için ekonomik büyümenin anahtarıdır (Awokuse, 2006:299). Az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, sadece emeğin küresel yayılmasında ve uzmanlaşmasında değil, aynı zamanda ekonomik verimliliği artırmanın kaynağı da olan ihracata yönelik büyüme önem kazanmaktadır (Scott and Storper, 2003:19).

Michaely (1977) yaptığı çalışmada ihracattaki artışın ekonomik büyümeyi hızlandırdığını tespit etmiştir. 1950-1973 yıllarını kapsayan ve 41 ülke üzerinde yapılan çalışmada ihracat performansı ile ekonomik büyüme arasında doğru orantılı bir ilişki tespit edilmiştir. Balassa (1978) ise, sanayi altyapısını oluşturan ve kalkınmakta olan 11 ülke (Arjantin, Brezilya, Şili, Kolombiya, Meksika, İsrail, Yugoslavya, Hindistan, Kore, Singapur ve Tayvan) için ihracat teşviklerinin ve kalkınmaya etkilerinin karşılaştırmalı değerlendirmesini yapmış ve aralarında olumlu etkinin olduğunu tespit etmiştir. Edwards (1998) 93 ülkede toplam faktör verimliliği ve dışa açılma arasındaki ilişkilerle ilgili yaptığı çalışmada, daha dışa açık ekonomilerde büyümenin daha hızlı gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Yani bir ekonomi ne kadar dışa açıksa o kadar büyük bir yayılma etkisi ortaya çıkacak ve daha az açık bir ekonomiye göre daha hızlı büyüyecektir (Wu, 2004:594). Okkoe ve Niroomand (1999) tarafından 22 ülke üzerinde yapılan bir çalışmada da ülkelerin 19 unda ihracat ve büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Kurt ve Berber (2008) ihracat, ithalat ve büyüme arasındaki ilişkileri incelemek üzere yaptıkları üçlü VAR analizinde; ülkenin dışa açık olmasının büyüme oranını etkilediğini tespit etmiştir. Dışa açıklık oranının artması ekonomik performansı artırarak ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Dünya piyasalarında ihracat yapan firmalar birbirleriyle rekabet halinde oldukları için, daha kaliteli malı daha düşük fiyattan satmak zorunda kalacaklardır. Dolayısıyla ihracatı teşvik politikaları, firmaların daha verimli çalışabilmesi ve yeni teknolojilere daha çabuk uyum sağlayabilmesi, piyasada daha etkin olabilmesi için oldukça önemli bir araçtır.

Son 40 yıldır önemli bir ekonomik yapı değişikliğine giden Uzak Doğu Kaplanları'nın (Japonya, G. Kore, Tayvan, Hong-Kong ve Singapur) gelişmelerinde dış ticaret önemli bir rol oynamıştır. Bu ülkelerin başarılarında ihracatı teşvik politikalarının etkinliğinin kanıtlandığı ileri sürülmüştür. 1960 ve 70'li yıllarda yapılan araştırmaların çoğunda, ihracattaki artışla GSYİH arasında doğrusal bir bağlantı olduğu ve ihracatın iktisadi büyüme sürecindeki rolünün önemi ortaya çıkarılmıştır. Bu durum diğer gelişmekte olan ülkelerinde bu yönde hareket etmelerine neden olmuştur (Gübe, 1997:20). Dışa açık büyüme politikaları izleyen ülkelerde, hızlı dışa açılma ve dünya ekonomisi ile bütünleşme, devletin ekonomik kalkınmaya olan olumlu katkısı, eğitime verilen önem ve teknolojik gelişmeler dikkat çeken özelliklerdir.

Ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez unsuru olan ihracat, hemen her ülkede çeşitli politikalarla desteklenir. İhracatı teşvik politikaları sonucunda ihracatın artması, ekonomik gelişmeye iki yönden katkıda bulunur. İhracat artışı, milli geliri artırarak kalkınmayı doğrudan olumlu etkilerken, döviz darboğazını genişleterek de ekonomik kalkınmaya destek olur (Karlık, 2005: 513). İhracat teşvikleri mal ve hizmet üretimini doğrudan özendirir. Bu da ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük sağlaması ve ölçek ekonomilerin işlemesi için daha fazla uzmanlaşmayı gerektirir. Üstelik ihracatın artması, yerli üretimde pozitif etki sağlayacak olan teknolojik değişme, emeğin verimliliği ve sermayenin etkinliği açısından yüksek kaliteli ürün ve teknolojinin ithalatına izin verir (Konya, 2006: 979). Bir ekonomide ihracat artışı ile ülkedeki üretim faktörleri daha fazla üretime katılabilmekte ve üretimde ölçek ekonomilerinden yararlanma fırsatı doğmaktadır.

II. Türkiye'de İhracata Yönelik Devlet Yardımları

Türkiye'de 1980 yılında sanayileşme yoluyla dışa açık büyüme modeline geçildikten sonra ekonomiye ilişkin tedbirler kapsamında ihracatın teşvik edilmesi amacıyla, doğrudan parasal ödemeler, istisnalar ve düşük faizli krediler şeklinde teşvik araçları kullanılmıştır. 24 Ocak 1980 istikrar programı ile sanayileşme stratejisi olarak emek-yoğun, yerli hammaddelere dayanan ve dünya pazarlarında Türkiye açısından rekabet gücü olduğu varsayılan sektörlerin desteklenmesi hedeflenmiştir. Böylece, kıt olan ülke kaynaklarının daha etkin kullanılması ve ölçek ekonomisinin de yardımıyla dış pazara dönük üretim yapılması amaçlanmış, bunların desteklenmesi içinde çeşitli ihracat teşvik politikaları uygulamaya

alınmıştır. Ancak 1994 yılı sonunda imzalanan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Antlaşması'na Türkiye'nin taraf olması ve ayrıca Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliği (GB) sürecine gidilmesi nedeniyle, ihracatın gerçekleştirilmesinin ardından yapılan direkt parasal ödeme şeklindeki “nakit teşvikler” ya da diğer bir ifadeyle günümüzde “ihracat performansına bağlı ve yasaklanmış sübvansiyonlar” olarak kabul edilen teşvikler yürürlükten kaldırılmıştır (Gürsoy, 2006: 295). 1994 yılından sonra nakit teşvikler yerine DTÖ ile yapılan antlaşma ve AB normlarına uygun olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yeni teşvikler hazırlanmış ve tebliğler yoluyla yürürlüğe konmuştur. Bu teşvikler zaman içinde ülkenin ve ihracatçıların ihtiyaçları dikkate alınarak geliştirilmiş ve uygulanmıştır.

Günümüzde Türkiye'de uygulanmakta olan ihracat teşvikleri; devlet yardımları, dahilde ve hariçte işleme rejimleri, Türk Eximbank tarafından sağlanan kredi, sigorta ve garanti programları, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası ile ihracatta KDV istisnasıdır. İhracata yönelik devlet yardımları; ihracatın teşvik edilmesi, ihraç pazarlarının geliştirilmesi ve dünya ihracatındaki payının artırılması ve uluslararası piyasalara açılan firmaların rekabet güçlerinin artırılması açısından önem taşımaktadır (Terzi ve Erol:2005).

Tablo 1: Dış Ticaret Müsteşarlığınca Hazırlanan Devlet Yardımları

	TEBLİĞ ADI	TEBLİĞ NO
1	Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ	95/7
2	Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	97/5
3	Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımına İlişkin Tebliğ	98/10
4	İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ	2000/1
5	Yurt Dışı Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ	2004/6
6	Yurtdışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	2005/4
7	Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	2006/4
8	Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği Hakkında Tebliğ	2006/6
9	Eğitim ve Danışmanlık Yardımı Hakkında Tebliğ	2007/3

Tablo 1'de Bakanlar Kurulu'nun 27.12.1994 tarihli ve 94/6401 sayılı Kararı'nın 4'üncü maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak Dış Ticaret Müsteşarlığınca AB ve GATT normlarına uygun olarak hazırlanan devlet yardımları araçları görülmektedir.

İhracata yönelik devlet yardımı kararları, buna ilişkin Bakanlar Kurulunun “İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı”nın 5. maddesi uyarınca “Para- Kredi ve Koordinasyon Kurulu kararı” şeklinde alınmakta, bu kararlar tebliğ olarak Resmi Gazete'de yayınlanmakta, bu tebliğlerle Dış Ticaret Müsteşarlığına, konuyla

ilgili her türlü düzenlemeyi yapma ve uygulamada ortaya çıkacak ihtilafları sonuçlandırma yetkisi verilmektedir (TDV, 2007: 481).

Ülkemizde devlet desteği uygulamaları, 27/12/1994 tarihli ve 94/6401 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı kapsamında, prensip olarak gelişmiş ve batılı ülkelerin uygulamalarına paralel bir şekilde ve “bir faaliyetin yapılması” şartına bağlı olarak gerçekleştirilmektedir (<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=76&icerikID=58&dil=TR>).

III. Sivas İlinde İhracat ve İthalat Yapan İşletmelerin Durumu

Sivas ili ekonomisi uzun yıllar tarıma dayalı bir yapı içerisinde iken, son yıllardaki çeşitli gelişmelerle sanayi sektörü önemli bir ivme kazanmıştır. Ancak yıllar boyu tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip olduğundan, sanayileşmeye geçişte çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Sivas'ta zengin maden yatakları bulunmakla birlikte, uzun yıllar sanayiye gereken önemin verilmemesi, bu madenlerden gerektiği gibi yararlanmayı ve bu alanda yeni iş alanları kurulmasını zorlaştırmaktadır. Ekonominin ağırlığını tarım sektörünün oluşturduğu Sivas'ta kalkınmak için sanayileşmenin zorunlu olduğu bilinci de giderek gelişmektedir. Önceki dönemlerde demir çelik alanında kamuya ait işyerlerinde üretim sağlanırken, son dönemlerde özel kesimde de çeşitli mermer işletmeleri ve demir cevheri, çinko, bakır, kurşun üretimi yapan maden işletmeleri kurulması olumlu gelişmelerdir.

Tablo 2: Teşviklerle Beraber Sivas'taki KOBİ'lerin İşletme Faaliyetlerindeki Gelişmeler

Yıllar	Üretim Yapan Firma Sayısı	Kullanılan Enerji (mwa)	İstihdam Sayısı	Katma Değer Mik. (000. YTL)
31.12.2002	30	2,00	990	64.202.
31.12.2003	34	2,50	1.120	71.354.
06.02.2004*	36	3,00	1.230	74.654.
31.12.2004	47	3,50	1.461	82.729.
31.12.2005	58	6,00	2.601	97.386.
31.12.2006	70	6,50	3.801	147.798.
28.02.2007	70	7,00	3.791	146.446.
2010(Tahmin)	<u>101</u>	<u>11</u>	<u>6.225</u>	<u>213.612</u>

* Teşviğin Yürürlüğe girdiği tarih

Kaynak: Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Verilerinden derlenmiştir.

Sivas, bulunduğu bölgede büyük ölçüde yatırım teşvikleri alan önemli illerden biridir. Özellikle 1996 yılından sonra Sivas için ciddi bir gelişmenin yaşandığı söylenebilir. 2000'li yıllara kadar Sivas İline yönelik teşvik

uygulamalarında, vergisel desteklerden oluşan Genel Teşvik sisteminin pek uygulanmadığı izlenmektedir.

KOBİ destek sistemi ve acil destek uygulamalarının etkili olduğu dönemlerde, bu desteklerin yörede bir ekonomik canlanma ve hareketlilik yaratmadığı görülmektedir. Özellikle Şubat 2004 tarihinde Sivas'ın da içinde bulunduğu 5084 sayılı teşvik yasasıyla birlikte, ilde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Söz konusu yasa kapsamında en fazla başvuru yapan iller Şanlıurfa, Düzce, Malatya, Aksaray ve Sivas'tır. Bu yasayla birlikte Sivas'ta ilk defa yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir. Sivas'ta birinci OSB'nin dolmaya başlamasıyla birlikte 850 hektar alana sahip ikinci OSB ile 110 hektarlık Gemerek OSB yatırım programına alınmıştır (Gülmez, Noyan, 2007: 542).

Sivas'ta yatırım teşviklerine paralel olarak ihracat ve ithalatta da bir artış görülmektedir. 2004 yılından sonra gerek dış ticaret yapan firma sayısında, gerekse ithalat- ihracat rakamlarında önemli artışlar gerçekleşmiştir.

Tablo 3: Sivas'ta Yıllara Göre İhracat

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*
İhracat (000 \$)	15.864	28.900	37.280	46.676	68.000	93.000	99.524	131.865

Kaynak: Sivas Ticaret Sanayi Odası verilerinden derlenmiştir (2008 ve 2009 rakamları tahmindir)

Sivas'ta son dönemlerde uygulanan Teşvik Yasalarıyla sanayileşme yolunda ciddi adımlar atıldığı ve bunun istihdama, dış ticarete ve dolayısıyla ekonomik kalkınmaya olumlu etkilerinin olduğu izlenmektedir.

IV. Araştırmanın Konusu

Bu araştırmayla;

- Sivas İlinde ihracat yapan işletmelerin ihracat teşvikleri hakkında ne kadar bilgi sahibi olduklarını ve ne oranda yararlandıklarını belirlemek,
- Birçok çalışmada ifade edildiği gibi, ihracat teşviklerinin ihracatı ve buna bağlı olarak sanayiye ve kalkınmayı olumlu yönde etkilediği görüşünün Sivas İli işletmelerinde geçerli olup olmadığını incelemek,
- İhracat teşviklerinin ihracat oranını ne kadar etkilediğini incelemek,
- İhracat yapan işletmelerin teşviklere rağmen ihracattaki sorunlarını belirlemektir.

V. Araştırmanın Amacı, Önemi Ve Sınırları

Araştırmanın amacı, Sivas ilindeki ihracat yapan işletmelerin ihracat teşviklerinden yararlanma düzeyini ve il kalkınmasında ihracat teşviklerinin etkinliğini belirlemektir. Bunu yaparken işletmelerin teşvik kullanma durumlarına göre ihracat oranları, işletmenin şu andaki durumu ve gelecekle ilgili hedefleri gibi

konularda analiz yapmaktır. Bu araştırma ihracatın teşvik edilmesinin kalkınmaya ve büyümeye doğrudan ve olumlu etkisinin, yerel düzeyde Sivas bölgesinde de var olup olmadığının incelenmesi bakımından önemlidir. Özellikle son yıllarda Sivas'ta sanayi kesimindeki gelişmelerde teşviklerin payının ne oranda olduğunun incelenmesi bölgesel kalkınma açısından önemlidir.

Araştırmada Sivas I. OSB'de ihracat yapan işletmeler ana kütle olarak seçilmiştir. Sivas I. OSB'de yaklaşık 40 işletme büyük, orta ya da küçük çapta ihracat yapmaktadır. Bu işletmelerde toplam satışlarının en az %10'undan fazlasını ihraç edenler araştırmaya dahil edilmiştir. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, 22 işletmenin bu özelliği taşıdığı belirtilmiştir. Ancak 5 işletme ile gerek zaman kısıtı, gerekse işletme yöneticilerinin iş yoğunluğu nedeniyle iletişim sağlanamamış, 17 işletme yöneticisiyle yüz yüze görüşülmüş ve anket uygulanmıştır.

VI. Araştırmanın Yöntemi ve Analizi

Araştırma için gerekli veriler yüz yüze (kişisel görüşme) anket yöntemiyle toplanmıştır. Yüz yüze anket yöntemi cevaplama oranının yüksek olması ve çok soru sorulmasına imkân vermesi yönünden tercih edilmiştir. 2008 yılı mart ayında yapılan bu araştırmada farklı sektörlerde faaliyet gösteren ve ihracat yapan işletme yöneticileriyle görüşmeler yapılmıştır. Cevaplayıcılara; işletmelerinin dış pazarlara yönelik ne gibi uygulamalarının olduğu, ihracat yaptıkları ülke grupları, ihracat oranları, ihracat teşviklerini kullanma seviyeleri, ihracatta karşılaştıkları sorunlar gibi konularda çeşitli sorular yöneltilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS paket istatistik programı kullanılmıştır. SPSS yardımıyla frekans dağılımı, aritmetik ortalama, yüzdeler yapılmıştır.

VII. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirmeler

Araştırmaya katılan işletme yöneticileri ve işletme ile ilgili bulgu ve değerlendirmeler tablolar halinde aşağıda yer almaktadır. Araştırmaya katılanların özellikleri Tablo-4'te yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi, en fazla 28-35 yaş grubunda, üniversite mezunu, yabancı dil bilen, yaklaşık 1-3 yıldır bulunduğu işletmede çalışan ve profesyonel yönetici (ihracat ya da finans sorumlusu ya da müdür pozisyonunda) olanların oranları diğerlerine göre daha fazladır.

Tablo 4: Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Yaş	f	%	Eğitim Dağılımı	f	%
28-35	11	64	İlk-orta	1	5
36-45	4	24	Lise	5	30
46+	2	12	Üniversite	10	60
Toplam	17	100	Lisansüstü	1	5
			Toplam	17	100
Yabancı Dil	f	%			
Biliyorum	11	65	İşletmedeki Pozisyon	f	%
Bilmiyorum	6	35	Ortak	5	29
Toplam	17	100	Profesyonel yönetici	4	24
			Diğer (ihracat ya da finans sorumlusu, müdür)	8	47
Çalışma süresi	f	%	Toplam	17	100
1-3	7	40			
4-7	5	30			
8+	5	30			
Toplam	17	100			

Araştırmanın yapıldığı işletmelerle ilgili genel bilgiler tablo-5 te izlenmektedir.

Tablo 5: Araştırma Kapsamındaki İşletme Bilgileri

Sektör Dağılımı	f	%	İşletmelerin Faaliyet Süresi (Yıl)	f	%
Metal, Demir-Çelik	5	29	1-5 yıl	6	34
Mobilya	2	12	6-10 yıl	3	18
Tekstil	3	17	11-15 yıl	5	30
Kimya	1	6	16 +	3	18
Maden	4	24	Toplam	17	100
Ambalaj	2	12			
Toplam	17	100	İşletmenin Hukuki Yapısı	f	%
			Ltd	8	47
Çalışan sayısı	f	%	A.Ş.	9	53
1-49	7	41	Toplam	17	100
50-149	3	18			
150 +	7	41	İşletmedeki Ortak Sayısı	f	%
Toplam	17	100	1-2 ortak	3	18
			3-4 ortak	4	23
Ürün Çeşidi*	f	%	5-6 ortak	8	47
Hammadde	3	18	7 + ortak	2	12
Yarı Mamul	4	24	Toplam	17	100
Mamul	14	82			
Toplam	17	100			

*Bu soruya birden fazla cevap verildiği için toplam %100'ü geçmektedir.

En fazla metal, demir-çelik ve maden sektörlerinde, yaklaşık 1-5 yıldır faaliyette bulunan, 1-49 arası ve 150den fazla kişi istihdam eden, genellikle 5-6 ortaklı ve en fazla mamul mal üreten özelliklere sahiptirler. Burada ihracat yapan işletmelerin büyük oranda yeni (1-5 yıl) kurulmuş olmaları dikkat çekicidir ve yatırım teşviklerinin ihracata olumlu etkisi söz konusudur.

Araştırmaya katılan işletmelerin genel durumunu izlemek için işletmedeki uygulanan süreçlere yönelik sorulan soruda alınan cevaplar Tablo-6'da düzenlenmiştir. İşletmelerde düzenli yapılan uygulamaların başında periyodik müşteri memnuniyeti gelmektedir. Bu uygulamayı yapmayan işletme bulunmamaktadır. Daha sonra düzenli ya da bazen yapılan uygulamalara göre periyodik olarak çalışanların memnuniyetinin ölçümü, eğitim uygulamaları, kritik personelin yedeklenmesi gelmektedir.

Tablo 6: İşletmelerde Uygulanan Süreçler

<i>İşletmede Uygulanan Süreçler</i>	Düzenli F (%)	Bazen F (%)	Yapılmıyor F (%)	<i>Toplam F (%)</i>
Sistemli Pazar araştırması	10 (59)	3 (17)	4 (24)	17(100)
Yeni ürün geliştirme çalışmaları	9 (54)	4 (23)	4 (23)	17(100)
Marka tanıtımı	3 (18)	8(47)	6(35)	17(100)
Yurtiçi fuarlara katılım	10 (59)	3 (17)	4 (24)	17(100)
Yurt dışı fuarlara katılım	7 (41)	3 (18)	7 (41)	17 (100)
Eğitim uygulamaları	7 (41)	8 (47)	2 (12)	17 (100)
Danışmanlık hizmetleri	6 (35)	4 (24)	7 (41)	17 (100)
Teknoloji ve Ar-Ge çalışmaları	7 (41)	6 (35)	4 (24)	17 (100)
Periyodik Müşteri memnuniyeti ölçümü	12 (71)	5 (29)	0	17 (100)
Periyodik çalışmaların memnuniyeti ölçümü	10 (59)	6 (35)	1 (6)	17 (100)
Kritik personelin yedeklenmesi	9 (54)	6 (35)	2 (11)	17 (100)

İşletmelerin sahip oldukları belge ve sertifikalarla ilgili bilgiler Tablo-6'da görülmektedir. İşletmelerin birden fazla belgeye sahip olma durumu olduğundan toplam ve oransal dağılım yapılmamıştır. En fazla ISO 9000 belgesi vardır.

Tablo 7: İşletmelerin Sahip Olduğu Ulusal ve Uluslararası Sertifikalar

Sertifika türleri	Sayı	%
ISO 9000	10	59
ISO TS 16949	2	12
CE	4	24
TSE	7	41
ISO 13485	1	5

* Bu soruya birden fazla cevap verildi için toplam %100'ü geçmektedir.

Araştırmaya katılan işletmelerin %77'si elde ettikleri ürün/ürünlerle ilgili pazar araştırması yapmaktadırlar (Tablo-8). Ankette ayrıca hangi ülke ya da ülke gruplarında Pazar araştırması yaptıkları sorulmuştur. Pazar araştırması yapılan ülkelerin başında Avrupa ülkeleri gelmektedir. Ayrıca Orta Asya Türk

Cumhuriyetleri, Uzak ve Orta Doğu ülkeleri, ABD ve bazı Arap ülkelerinde de Pazar araştırması yaptıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca iç piyasada da Pazar araştırmalarına devam eden işletme sayısı fazla orandadır.

Tablo 8: İşletmelerde Pazarlama Araştırması Yapılıp Yapılmadığına İlişkin Dağılım

İşletmenizde Pazar araştırması yapılıyor mu?	f	%
Evet	13	77
Hayır	4	23
Toplam	17	100

İşletmelere yurt içi ve yurt dışı ihtisas fuarlarına katılıp katılmadıkları ve katılanların bu fuarlardan işletmelerine öncelikle hangi konularda fayda sağladıkları sorulmuştur. İşletmelerden 3'ü fuarlara katılmadıklarını belirtmişlerdir. Tablo-9 da yer alan verilerden de izlenebileceği gibi, fuarlara katılmanın öncelikle işletmenin tanıtımında etkili olduğu, daha sonra piyasa şartlarını tanımaya, rakip firmaların ürünlerini ve kullandıkları teknolojiyi tanımaya yardımcı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca katılımcılar yurt içi ve yurt dışı fuarlar sayesinde, kendilerini yenileme fırsatları yakaladıklarını, müşteri portföyünü geliştirdiklerini, yeni pazar alanları bulduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 9: İşletmelerin Fuarlara Katılmaktan Dolayı Elde Ettiği Faydalar

Yurt İçi-Yurt Dışı Fuarlara katılmanın işletmenize faydaları	Önem Sırası				Toplam	Ağırlıklı (%)	Sıralama
	1	2	3	4			
İşletmemizin tanıtımında etkili oluyor.	13	1	0	0	55	42	1
Piyasa şartlarını tanımamıza yardımcı oluyor	1	8	2	0	32	25	2
Rakip firmaların ürünlerini tanıma şansı yakalıyoruz	0	3	7	1	24	18	3
Rakip firmaların teknolojilerini tanıma fırsatı yakalıyoruz	0	1	4	8	19	15	4
Toplam					130	100,0	

1. Önem sırası x 4+2. önem sırası x 3+.....+4. Önem sırası x 1 şeklinde hesaplanmıştır.

Tablo-10 da işletmelerin kaç yıldır ihracat yaptıkları bilgileri yer almaktadır. İşletmelerin %41 i 1-4 yıldır ihracat yapmaktadırlar. Tabloya göre ihracat yapan işletmelerin son 3-4 yılda arttığı söylenebilir. Bu gelişmenin 5084 sayılı teşvik yasasının uygulanmaya başlanmasına sonra paralel olduğu görülmektedir.

Tablo 10: İşletmelerin İhracat Yapma Süreleri

İhracat süresi	f	%
1-4 yıl	7	41
5-9 yıl	4	24
10-14 yıl	4	24
15 + yıl	2	11
Toplam	17	100

İşletmelerin ihracat yaparken, daha çok müşteriye doğrudan satış tekniğini kullandığı görülmektedir (Tablo 11). Dolaylı, yani aracı firmalarla ihracat yapanların sayısı da oldukça fazladır.

Tablo 11: İşletmelerin İhracatta Kullandıkları Yöntemler

İhracat Şekli	f
Komisyoncu/ Mümessil Firma	1
Dolaylı İhracat (Aracı firma ile)	10
Müşteriye doğrudan satış	13

İşletmelerin ihracat yaptıkları ülke portföyü oldukça zengin görülmektedir. İşletmelerin %41'i 10-14 ülkeye ihracatta bulunmaktadır.

Tablo 12: İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülke Sayıları

İhracat yapılan ülke sayısı	f	%
1-4 ülke	6	35
5-9 ülke	2	12
10-14 ülke	7	41
15 + ülke	2	12
Toplam	17	100

İhracatın son yıllarda daha çok geliştiği dikkate alınır, ülke portföyünü geniş olması olumlu bir göstergedir. İhracat yapılan ülke gruplarıyla ilgili olarak yine en fazla Avrupa ülkelerine ihracat yapıldığı belirtilmiştir. Ardından, ABD, Çin, Orta Asya Türk cumhuriyetleri, Rusya, Güney Afrika ülkeleri, Arap ülkeleri, KKTC gibi çeşitli ülkelere ihracatlar yapılmaktadır.

Tablo 13: İşletmelerin İhracat/Toplam Satış Oranları

İhracatın toplam satışlar içindeki payı	f	%
%10-%30	5	29
%31-%50	1	6
%51-%70	3	18
%71-%90	3	18
%90 +	5	29
Toplam	17	100

İşletmelerde toplam üretimlerinin %10-30 ve %90'ın üzerinde oranda ihracat yapanların oranları %29'dur. Genel olarak işletmelerin çoğunun üretimlerinin yarısından çoğunu ihraç ettikleri söylenebilir.

Tablo 14: İhracat Yapan İşletmelerde İthalat Yapanların Dağılımı

İthalat yapıyor musunuz?	f	%
Evet	9	53
Hayır	8	47
Toplam	17	100

İhracat yapan işletmelerin yaklaşık yarısı ithalat yapmamaktadır (Tablo 14). Yapanlar ise genellikle makine teçhizat alanında daha fazla ithalat yaptığını belirtmiştir. Ara malı olarak daha çok yerli malların kullanılması bölge ekonomisi açısından yerel katma değer olarak olumlu bir göstergedir.

Araştırmaya katılan işletmelerin %76'sı (13 işletme) ihracat teşviklerinden faydalandığını belirtmiştir. İhracat teşviklerinden faydalanan işletmelerin daha çok hangi teşvik türlerinden faydalandıkları tablo-15'te izlenmektedir. İşletmelerin ihracat teşviklerinden en fazla vergi, resim, harç istisnası, istihdam yardımı ve yurt içi fuar desteğinden faydalandıkları görülmektedir. KOSGEB faizsiz ihracat kredisi, yurt dışı fuar desteği ve dahilde işleme desteği de sıklıkla faydalanılan teşvikler arasında izlenmektedir.

Tablo 15: İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Faydalanma Biçimleri

İhracat Teşviklerinden Faydalanma Biçimleri	Her fırsatta faydalandım	Bazen faydalandım	Hiç faydalanmadım	Toplam
	F (%)	F (%)	F (%)	F (%)
Eximbank Uygulamaları	2 (12)	3 (18)	8 (62)	13 (100)
Dahilde İşleme Rejimi	3 (23)	3 (23)	7 (54)	13 (100)
Pazar Araştırması Desteği	1 (8)	1 (8)	11 (84)	13 (100)
Eğitim Yardımları	3 (23)	1 (8)	9 (69)	13 (100)
Yurt Dışı Ofis Mağaza Açma Yardımı	-	2 (15)	11 (85)	13 (100)
Ar-Ge Desteği	2 (15)	2 (15)	9 (52)	13 (100)
Yurtiçi Uluslararası Fuar Desteği	7 (54)	-	6 (46)	13 (100)
Türk Ürünlerine Dair Marka Oluşturma Yardımı	-	2 (15)	11 (85)	13 (100)
Yurt Dışı Fuar Desteği	5 (38)	1 (8)	7 (54)	13 (100)
Patent, Faydalı Model Yardımı	2 (15)	3 (23)	8 (62)	13 (100)
Çevre Desteği	-	2 (15)	11 (85)	13 (100)
İstihdama Yol Açma Yardımı	7 (54)	1 (8)	5 (38)	13 (100)
Vergi Resim Harç İstisnası	7 (54)	2 (15)	4 (31)	13 (100)
Hariçte İşleme Rejimi	1 (8)	1 (8)	11 (84)	13 (100)
KOSGEB Faizsiz İhracat Kredisi	4 (31)	2 (15)	7 (54)	13 (100)

Tablo 16'da işletmelerin ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlar öncelik sırasına yer almaktadır. Tabloya göre ihracatta bürokrasinin yoğunluğu öncelikli sorun olarak belirtilmiştir. Daha sonra önem sırasına göre, dış pazarda rekabet edebilme, uygun pazar bulabilme, hammadde ve girdi fiyatlarının yüksekliği, finansman sorunları, yabancı dil eksikliği ve teşviklerin yetersizliği gelmektedir.

Tablo 16: İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar

İhracattaki başlıca sorunlar	Önem Sırası						Topl.*	Ağırlıklı* (%)	Sıra
	1	2	3	4	5	6			
İhracattaki yoğun bürokrasinin	7	1	1	1	3	0	60	21	1
Hammadde girdi fiyatlarının yüksekliği	4	1	2	0	0	1	38	13	4
Dış pazarda rekabet	3	4	2	3	0	1	56	20	2
Finansman sorunları	0	3	3	2	1	2	37	12	5
Uygun Pazar	2	1	3	3	1	2	42	15	3
Teşviklerin yetersizliği	1	1	2	1	1	2	26	9	7
Yabancı dil eksikliği	0	1	3	1	1	5	27	10	6
Toplam							286	100	

* 1. Önem sırası x 6+2. önem sırası x 5+.....+6. Önem sırası x 1 şeklinde hesaplanmıştır.

İşletmelerin gelecekle ilgili hedefleri sorulduğunda, öncelikli hedefin dış pazarlara açılma ve var olan ürünlerin geliştirilmesi olarak belirtilmiştir (Tablo-17).

Tablo 17: İşletmelerin Gelecekteki Hedefleri

İşletmenizde gelecekle ilgili düşünceler	Önem Sırası										Toplam	Ağırlıklı* (%)	Sıra
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
Dış pazarlara açılma	8	0	2	0	0	1	0	0	0	0	101	14,0	1
İç pazarlara açılma	0	3	0	1	0	0	0	1	1	2	41	5,7	10
Markalaşma	3	2	1	2	0	1	0	0	1	0	77	10,7	5
Yeni ürün geliştirme	1	4	2	2	1	0	1	0	2	1	91	12,6	3
Var olan ürünleri geliştirme	1	1	5	2	3	0	1	1	0	0	98	13,6	2
Nitelikli yönetici	0	1	1	0	2	2	2	2	1	0	55	7,6	8-9
Kalifiye eleman	2	0	3	3	1	1	2	0	0	1	85	11,8	4
Otomasyon	1	0	3	0	1	2	1	1	0	2	59	8,2	7
Elektronik ticaret	0	2	0	3	2	1	0	0	2	1	61	8,4	6
İşletmenin yeniden yapılanması	0	3	0	1	1	1	1	2	0	0	55	7,6	8-9
Toplam											723	100	

* 1. Önem sırası x 10+2. önem sırası x 9+.....+10. Önem sırası x 1 şeklinde hesaplanmıştır.

Tablodaki veriler değerlendirildiğinde, öncelikli olarak işletmelerin rakipleri karşısında ürünlerini geliştirerek dış pazarlara açılmayı hedefledikleri ve ileride ihracatın daha da arttırılmak istendiği söylenebilir. Yeni ürün geliştirme, kalifiye eleman temin etmek ve markalaşma da öncelikli hedefler arasındadır. İşletmeler hem var olan ürünlerini geliştirmek, hem de yeni ürünler geliştirerek dış

pazarla rekabet düzeyini artırma hedefini, yetişmiş ve kalifiye elemanlarla sağlama düşüncesine sahiptir.

Sonuç ve Öneriler

2008 yılı Mart ayında Sivas'ta I. OSB'de faaliyet gösteren ihracat yapan işletmelere yönelik yapılan bu araştırmada, 17 yönetici ile görüşme yapılmış ve bu görüşmelerde ihracat teşviklerinin yapılan ihracatlar üzerindeki etkileri, dolayısıyla Sivas'ta ihracat teşviklerinin bölgesel kalkınmada etkili olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sivas I. Organize Sanayi Bölgesinde üretimde bulunan 80 işletmenin yaklaşık 40'ında ihracat yapılmaktadır. 40 işletme içerisinde ihracatın toplam satışları içindeki payı %10'ndan fazla olan ve görüşme yapılan 17 firmada;

- İhracat yapan işletmelerin en fazla mermer, tekstil ve mobilya gibi emek-yoğun sektörlerde faaliyette bulunduğu,
- İhraç edilen malların çoğunun mamul mal niteliğinde olduğu,
- İhracat yapan işletmelerin çoğunun düzenli pazar araştırması yaptığı, yurt içi ve yurt dışı ihtisas fuarlarına katıldığı, bu fuarlarda en çok işletme ve ürün tanıtımında etkili olduğu,
- İhracat şeklinin daha çok müşteriye doğrudan satış biçiminde gerçekleştirildiği,
- İhracat yapılan ülke sayısının en fazla 10 ve daha üzeri sayıda olduğu ve en fazla Avrupa ülkelerine ihracat yapıldığı,
- İşletmelerin yarıdan çoğunun toplam üretimlerinin yarıdan fazlasını ihraç ettiği,
- İhracat yapan işletmelerin yaklaşık yarısının özellikle makine ve teçhizat alanında ithalat yaptığı,
- İşletmelerin (1 işletme hariç) az yada çok ihracat teşvikleri hakkında bilgileri olduğu ve teşviklerden faydalandıkları (3 işletme hariç),
- İşletmelerin ihracat teşviklerinden sırasıyla en fazla vergi, resim, harç istisnası, istihdama yol açma ve yurt içi fuar desteği, KOSGEB faizsiz ihracat kredisi, yurt dışı fuar desteği ve dahilde işleme desteklerinden faydalandıkları,
- İhracat yaparken karşılaştıkları sıkıntıların önem dercesine göre, bürokrasinin yoğunluğu, dış pazarda rekabet edebilme, uygun pazar bulabilme, hammadde ve girdi fiyatlarının yüksekliği, finansman sorunları, yabancı dil eksikliği ve teşviklerin yetersizliği olduğu,
- İşletmelerin gelecekle ilgili hedeflerinin öncelik sırasına göre, dış pazarlara açılma ve var olan ürünlerin geliştirilmesi, yeni ürün geliştirme, kalifiye eleman temin etmek ve markalaşma olduğu, belirlenmiştir.

Sivas'ta özellikle 5084 sayılı yatırım teşviklerinin uygulanmasına paralel olarak ihracat ve ithalatta da bir artış görülmektedir. 2004 yılından itibaren gerek dış ticaret yapan firma sayısında, gerekse ithalat- ihracat rakamlarında önemli

artışların olduğu gözlenmektedir (Tablo-2 ve Tablo-3). İhracat yapan işletmelerde teşviklerden faydalanma oranı fazladır ve teşvikler yeterli görülmektedir. Ancak teşvik uygulamalarında karşılaşılan yoğun bürokrasi, dış pazarla rekabet ve pazar sorunu ihracatta karşılaşılan başlıca sorunlar olarak belirtilmektedir (Tablo-16).

Bölge ekonomilerinin özelliklerine göre ihracat teşviklerinden faydalanma biçimlerinin de değiştiği görülmektedir. Sanayide bölgesel üretim farklılıkları ve çeşitlilikleri teşviklerin içeriğini ve yararlanma biçimlerini de etkilemektedir. Örneğin, Doğu Karadeniz Bölgesindeki iller için yapılan bir çalışmada (Terzi ve Erol, 2005) , işletmelerin yararlandığı ihracat teşvik türlerinin çok sınırlı olduğu, daha çok ihracat performansına göre verilen tarımsal ürünlerde ihracat iadelerinden yararlandığı, bunun yanında imalatçı firmalara dünya piyasa fiyatlarından ham madde temini imkanı sağlayan dahilde işleme rejiminin de kullanımının son yıllarda önemli oranda arttığı belirtilmiştir. İşletmelerin büyük bir kısmı uzman personel yetersizliği nedeniyle ihracat teşviklerinden yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Karaman gıda sektöründe yapılan bir çalışmada ise (Çelik, 2002), ihracat teşviklerinden yeteri kadar yararlanılmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmada işletmelerin ihracatı artırmak için çaba harcadıkları, ancak devletin sağlamış olduğu yardımları pek fazla kullanmadığı belirtilmektedir. Yardımlardan faydalanamama sebebi olarak, ihracatta çok fazla bürokratik engellerin olduğu, kırtasiyeciliğin ve işlemlerin çok uzun zaman aldığı, ihracata yönelik devlet yardımlarının miktarlarının çok düşük olduğu ifade edilmiştir. Araştırmaya katılanların %80'e yakın bölümünün bu tür yardımlardan faydalanmadığı, işletmelerin faydalandığı tek yardım türünün tarımsal ürünler ihracat iadesi olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarından da izlendiği gibi, ihracat teşvikleri, kaynakların daha etkin ve verimli kullanılabilmesi açısından bölge ekonomisinin ekonomik yapısı ve özellikleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Herhangi bir bölgede yoğun biçimde kullanılan bir teşvikten, başka bölgede hiç kullanma gereği duyulmayabilmektedir.

Birçok çalışmada desteklenen ortak görüşe göre, ihracat kalkınmayı desteklemektedir. Yapılan çalışmada da ihracat teşviklerinin ihracat hacminin artmasına destek olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla ihracata yönelik uygulanan teşvikler İlin, dolayısıyla bölgenin kalkınmasına olumlu etki yapmaktadır.

KAYNAKÇA

- AWOKUSE, Titus O. (2007), "Casualty between Exports, Imports, and Economic Growth: Evidence From Transition Economies", *Economics Letters*, 94.
- BALASSA, Bela (1978), "Export Incentives and Export Performance in Developing Countries: A Comparative Analysis", *Review of World Economics*, Vol: 114, Number:1, March.1978.
- ÇELİK, Fatih (2002) "İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Karaman Gıda Sektörü Üzerinde Bir Değerlendirmesi" Sayı:24 Nisan 2002.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/gida.doc>

- COUGHLIN, Cletus C and Philip A. Cartwright, (1987), "An Examination of State Foreign Export Promotion and Manufacturing Exports", *Journal of Regional Science*, Vol:27, No: 3, p.439-449.
- EDWARD,S. (1998) "Openness, Productivity And Growth: What Do We Really Know?", *The Economic Journal*, 108:March, ss: 383-398
- GÜBE, Yalçın (1997), İktisadi Büyüme ve İhracat Performansı, *Hazine Dergisi*, Sayı:6 Nisan, Ankara.
- GÜLMEZ, Mustafa ve İlkey Noyan Yalman,(2008) " KOBİ Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği", *Değişen Dünya ve İşletmecilikte Yeni Dinamikler, VI. Anadolu İşletmecilik Kongresi*, 31 Mayıs-2 Haziran, Kırıkkale.
- GÜRSOY, Yaser (2006), *Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- HARRISON, A. (1996) "Openness And Growth: A time series, Cross-Country Analysis For developing Countries" *Journal of Development Economics*, 48: ss:419-447
- <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=76&icerikID=58&dil=TR> (12.03.2008)
- KARLUK, Rıdvan (2005), *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*, Beta Yayınları., İstanbul.
- KEMER, Osman Barbaros (2003), *İhracat Teşvikleri*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- KÓNYA, László (2006), "Exports and Growth; Granger Causality Analysis on OECD Countries With aPanel Data Approach", *Economic Modelling*, 23.
- KURT, Serdar ve Metin BERBER (2008), "Türkiye’de Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme", *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt:22, Sayı:2.
- MICHAELY, Michael (1977), "Export and Growth: An Empirical Investigation" *Journal of Development Economics*, Vol: 4, p:49-53.
- NİROOMAND, Farhang and Edward Nissan (1997), "An Inquiry Into Openness in International Trade", *Journal Economics Studies*, Vol:24, No:3.
- OSKOOEE, Mohsen Bhamani and Ferhang Niroomand (1999), "Openness and Economic Growth An Empirical Investigation", *Applied Economics Letters*, 6. p:557-561.
- SCOTT, Allen J. and Michael Storper (2003), "Regions, Globalization, Development", *Regional Studies*, Vol:37, 6&7, p: 579-593)
- SİVAS VALİLİĞİ, (2006), *Sivas İli Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri*.
- TERZİ, Harun ve Arzu EROL; "Doğu Karadeniz Bölgesinde İhracatçı Firmaların İhracat Teşviklerinden Yararlanma Düzeyi Üzerine Bir Araştırma" "*Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma Sempozyumu 2005*" (Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu "Sorunlar, Analizler ve Politikalar"), Karadeniz Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F., 13 – 14 Ekim 2005,Trabzon (http://www.akademiktisat.net/calisma/tr_iktisat_genel/dkdeniz_tesvik_aerol.htm)

- TÜRK DIŞ TİCARET VAKFI, (2007), *Dış Ticaret Mevzuatı*, Ankara.
- WU, Yanrui (2004), “Openness, Productivity and Growth in the APEC Economies”
Empirical Economics, 29: 593-604.